

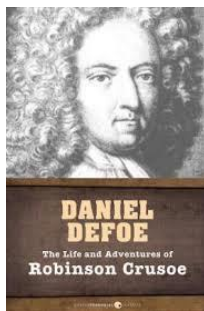
VASS JUDIT

A FELVILÁGOSODÁS KORI REGÉNY

A REGÉNY MŰFAJA

A POLGÁRI REGÉNY KEZDETEI

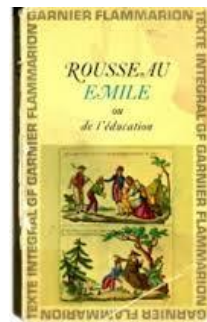
A FELVILÁGOSODÁS KORI REGÉNY

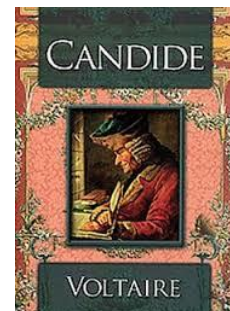
Daniel Defoe
Robinson Crusoe

Swift
Gulliver utazásai

Rousseau
Èmile

Voltaire
Candide

Goethe
Werther

A REGÉNY MŰFAJA

A regény az **epika műnemébe tartozik**, tehát története és elbeszélője van. A **nagyepika** műfaja.

Az **elbeszélője** lehet az író, de lehet fikatív, kitalált személy is, mint pl. Robinson Crusoe. Az elbeszélő lehet objektív (tárgyilagos), de lehet szubjektív (elfogult is.) Én-regényről beszélünk, amikor a szöveg az elbeszélő monológja, naplója vagy levelei. (Goethe: *Werther*)

A **története** lehet egy- vagy több cselekményszálon futó, sokszereplős esemény sor.

A történetidő lehet sok évtizednyi, de lehet mindössze egy nap is, ha azt az író nagyon részletesen írja le. (James Joyce: *Ulysses*)

A **térszerkezete** nagyon változatos lehet: lehet egy helyszínen játszódó, de lehet egy egész társadalmat vagy a világot bejáró.

A regény **időszerkezete** lehet lineáris, kronologikus, azaz az eseményeket időrendben mondja el. Lehet retrospektív, azaz visszatekintő: a történet a jelenben kezdődik, majd visszatér a múltba, s lassan újra eléri a jelent. Az időszerkezet lehet síkváltásos, ennek két típusa van:

1. a történetben váltakozik a valóság és a fantasztikum síkja (Swift: Gulliver)
2. a történet különböző idősíkokat kever (múlt-jelen, vagy különböző korok történései futnak párhuzamosan.) Bulgakov *Mester és Margarita* c. regénye pl. egyszerre játszódik a 20. századi Szovjetunióban és az ókori Jeruzsálemben.)

A **jellemábrázolás** lehet közvetlen (direkt), azaz az elbeszélő maga értékeli a hőseit, de többnyire közvetett (indirekt), vagyis a hősök jellemét fokozatosan ismerjük meg szavaik és tetteik által.

A POLGÁRI REGÉNY KEZDETEI

A polgári regény a felvilágosodásban született meg. Előzménye a verses nagyepikából az eposz. Az eposzban még kötelező volt a mitológiai keret (az istenek cselekedetei), a polgári regény ezzel már szakít, bár a fantasztikumot¹ még időnként megőrzi.

Míg az eposzok hőse mindig nagyformátumú, kiemelkedő személyiség, az újkori regény már hétköznapi embereket vonultat fel. Az első polgári regényt Cervantes írta még a 17. században, *Don Quijote* címmel. Ezzel új műfajt teremtett, a **pikareszket**, magyarul **utazóregényt**. Hőse a pikaró (csavargó), a regény cselekménye az ő kalandjainak sorozata. Itt **még nincs jellemfejlődés**, a hangsúly a külső eseményeken van. A *Don Quijote* a középkori lovagi eposzok paródiája, hőse anakronisztikus², mert nem a jelenben él, hanem a középkori lovagvilágba képzeletileg magát, ebből fakad a regény komikuma.

A FELVILÁGOSODÁS KORI REGÉNY

A felvilágosodás kori regénnyel veszi kezdetét az epikában **a próza uralma**, a verses epika (eposz) háttérbe szorul. A polgári regény a **pikareszkből nő ki, ám gondolatilag elmélyíti azt**. A cselekmény a hős utazásaira épül, de a szereplők

---

¹ fantasztikum: a képzelet alkotta, nem valóságos világ

² anakronisztikus: nem az adott kornak megfelelő, idejétmúlt

már belső utat is bejárnak, többnyire a **megismerés útját**. A regény tehát filozofikusabbá válik, a külső kalandokról a hangsúly áthelyeződik a hősök gondolatban bejárt útjára, azaz a mű **az „utazás” allegóriájára épül**.

A felvilágosodás kori regénynek két változata van: a racionalista és a szentimentalista.

A racionalista regények a társadalmat, az emberi civilizációt mutatják be kritikus módon. A társadalmi problémák ettől kezdve válnak a regény kulcskérdéseivé, az irodalom egyik fő témája a **társadalomkritika** lesz. A felvilágosodás kori **regényhősök** többsége már a saját értelmére, szorgalmára hagyatkozva próbálja megérteni a világot, és boldogulni benne. A racionalista regény **műfajai** a robinzonád, a tézisregény, a társadalomszatíra és a fejlődésregény.

A **robinzonád** vagy szigetregény a civilizáción kívül rekedt hős kalandjairól szól, arról, hogy hogyan próbálja túlélni a fizikai-lelki megpróbáltatásokat például egy lakatlan szigeten. A műfajt Defoe teremtette meg *Robinson Crusoe* című regényével.

A **tézisregény** valamilyen tézist³, filozófiai tételt igazol vagy cáfol, a hős utazása során változik a világról kialakult képe, a **megismerés útját járja be**. Ilyen mű Voltaire *Candide*-ja.

A **társadalomszatíra** a civilizáció torzulásait festi le, a kíméletlen humor, a metsző gúny eszközével. A szatíra olyan mű, amely társadalmi visszasságokat ostoroz, gúnyol ki. Ilyen mű Swift *Gulliverje*.

---

³ tézis: tétel, állítás

A **fejlődésregény** a felvilágosodás kori regény legfejlettebb típusa. A hős már **jellemfejlődésen** megy keresztül, utazásai során **személyisége átalakul, kiteljesedik**. Ilyen mű Goethe *Wilhelm Meister* című regénye.

A **szenimentalista**⁴ **regény** az ember belső, lelki életét tárja fel. A szenimentalisták fedezték fel, hogy az ember két világban él: a külsőben (társadalom) és a belsőben (szubjektum⁵). Szerintük a külső világ elnyomja az ember belső világát, természetes ösztöneit, érzelmeit. Céljuk ennek a belső világnak a felszabadítása. Intim műfajokat teremtettek: az **én-regényt**, a **naplóregényt**. A szenimentalista műre az egyes szám első személyű, **szubjektív vallomás**, a belső monológ, a **túlcsorduló érzelmek** jellemzők. Híres szenimentalista regények: Sterne: *Érzelmes utazás*, Rousseau: *Új Heloïse*, Goethe: *Werther*.

Fogalmak: epika, próza, kronologikus, retrospektív, síkváltásos regény, pikareszk, robinzonád, tézisregény, társadalomszatíra, én-regény

---

⁴ szenimentális: „érzelmes”, de ma már „érzelgős” jelentésben használjuk

⁵ szubjektum: filozófiai fogalom, jelentése „az én”, az ember saját, belső világa, személyisége